

UDC 94(477):070](73=161.2)

Леся БІЛОВУС

доктор історичних наук, професор кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності Тернопільського національного економічного університету, Львівська 11, Тернопіль, Україна? 46000 (Lesya_Bilovus@i.ua)

Lesia BILOVUS

PhD hab. (History), Associate Professor of the Department of Information and Socio-Cultural Activity of Ternopil National Economic University, street Lvivska, 11, Ternopil, Ukraine, 46000 (Lesya_Bilovus@i.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4882-4511>

ПОСТАТЬ ПАТРІАРХА ЙОСИФА СЛІПОГО У ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (НА МАТЕРІАЛАХ УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ ПЕРІОДИКИ ДІАСПОРИ США)

Анотація. Мета дослідження – проаналізувати українськомовні періодичні видання української діаспори США щодо особи Патріарха Йосифа Сліпого та їх роль у збереженні національної ідентичності. **Методологія дослідження** базується на принципах історизму, системності, науковості, верифікації, авторської об'єктивності, поміркованого нарративного конструктивізму, а також на використанні загальнонаукових та спеціально-історичних методів. **Наукова новизна** полягає у тому, що з-поміж інших досліджень вперше в українській історіографії, на основі аналізу українськомовної періодики США, висвітлено постать Йосифа Сліпого та його роль у збереженні національної ідентичності української діаспори США. **Висновки.** Постать Патріарха Йосифа Сліпого, висвітлена крізь призму українськомовної періодики діаспори США (рубрики «Благовіст», «Дата», «Духовність», «Культура», «Події», «Постать», «Релігія»), цікава не лише як об'єкт наукових досліджень, але і як джерело утвердження віри в нашому зневіреному суспільстві. Уся його діяльність була спрямована на те, щоб повернути Українській Церкві її престиж та належні права, а українців вивести з-під тягаря рабської ментальності шляхом поширення належної освіти та прищепити йому прагнення до єдності на основі християнської любові. Його особистість зробила великий вплив не тільки на Церкву, але й на національну історію та на утвердження національної ідентичності.

Ключові слова: українськомовна періодика, українська діаспора США, національна ідентичність, Патріарх, Йосиф Сліпий, релігія, духовність.

THE FIGURE OF PATRIARCH JOSYF SLIPIYI IN THE PRESERVATION OF NATIONAL IDENTITY (ON THE MATERIALS OF THE UKRAINIAN-LANGUAGE PERIODICS OF THE US DIASPORA)

Abstract. The purpose of the study is to analyze Ukrainian-language periodicals of the Ukrainian diaspora in the United States about the person of Patriarch Josyf Slipyi and their role in preserving national identity. The research methodology is based on the principles of historicism, systematization, scientificity, verification, authorial objectivity, moderate narrative constructivism, as well as the use of general scientific and special-historical methods. The scientific novelty is that, among other studies, for the first time in Ukrainian historiography, based on the analysis of Ukrainian-language periodicals in the United States, the figure of Josyf Slipyi and his role in preserving the national identity of the Ukrainian diaspora in the United States. The figure of Patriarch Josyf Slipyi, illuminated through the prism of Ukrainian-language periodicals of the US diaspora (headings «Annunciation», «Date», «Spirituality», «Culture», «Events», «Figure», «Religion»), is interesting not only as an object scientific research, but also as a source of faith in our desperate society. All his activities were aimed at restoring the Ukrainian Church's prestige and proper rights, and removing Ukrainians from the burden of the slavish mentality by spreading

proper education and instilling in it a desire for unity based on Christian love. His personality had a great influence not only on the Church, but also on national history and the establishment of national identity.

Key words: Ukrainian-language periodicals, Ukrainian diaspora in the USA, national identity, Patriarch, Josyf Slipyi, religion, spirituality.

Постановка проблеми. В анналах історії Церкви доля УГКЦ справді унікальна, вона заслуговує на увагу цілого світу, а Блаженніший Патріарх Йосиф Сліпий-Коберницький-Дичковський, як її глава у найбільш жахливі роки минулого століття, чи не найбільш точно віддзеркалює долю цієї Церкви. Про це йдеться у праці «Ісповідник Віри між Сходом і Заходом» (Confessor between East and West, 1990) американського історика Я. Пелікана. Про велич і святість Патріарха, мабуть, найкраще висловився Папа Іван-Павло II у своєму зверненні до українців у Вінніпезі 16 вересня 1984 року: «Він був гідним наслідником праведного Митрополита Андрея Шептицького. Однак, прийшли гіркі часи для Української Католицької Церкви. Перейшов він іще раз через хресне пережиття і терпіння, подібно як Христос на Голготі» (Rudnytskyi (2012) (a); Rudnytskyi (2012) (b), p. 6). Йосип Сліпий – одна з найбільш складних і суперечливих постатей в сучасній українській історії. З одного боку, він – перший українець, який став ієрархом католицької церкви, кардиналом. З іншого боку, це – людина, яка отримала такий високий сан, фактично будучи політичним в'язнем у сталінських таборах. Багатогранна постать Йосифа Сліпого вражає потужністю інтелекту та різнобічністю його інтересів, а тому ще досі залишається актуальною для різноманітних наукових розвідок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджень, в основі яких лежить аналіз різноаспектної діяльності Патріарха Йосифа Сліпого, немало. Наукові розвідки В. Зварича, А. Михайленка, І. Рибарика, Д. Степовика, І. Хоми (Zvarych (2011); Mykhailenko (2012); Rybaryk (2002); Stepovyk (2001); Khoma (2010)) розкривають постать Йосифа Сліпого у контексті його митрополичої та патріаршої діяльності. У монографії Е. Бистрицької висвітлено роботу Йосифа Сліпого щодо створення Українського Патріархату (Bystrytska (2009)). Дослідження С. Штуки, І. Ходак та Н. Гірної присвячені зусиллям

Йосифа Сліпого у напрямі підвищення науково-освітнього рівня українського греко-католицького духівництва, розбудови у Львові Богословської академії, його культурно-освітньої діяльності (Hirna (2019); Khodak (2010); Shtuka (2014)). Не можна не згадати і самі «Спомини» Патріарха, що є цінним джерелом його думок, прагнень, досягнень, а також «Заповіт» (Slipyi (2012); Slipyi (2014)). Цінними для нашого дослідження вважаємо праці Л. Біловус (Bilovus (2017); Bilovus (2019)), О. Гомотюк (Homotiuk (2006); Homotiuk (2014)).

Однак постать Йосифа Сліпого крізь призму українськомовної періодики США ще не висвітлювалася. Тому **метою нашої статті** вбачаємо аналіз українськомовних періодичних видань української діаспори США щодо особи Патріарха та їх роль у збереженні національної ідентичності.

Виклад основного матеріалу. Велика кількість публікацій подає власне біографічні дані цієї великої людини, яка зазнала як фізичних знущань під час 18 років перебування у більшовицькому ГУЛагу, так і найвищих почесностей та виявів пієтизму від вірних УГКЦ, архівні дослідження (Holod (2012); Kuzyk (1995); Liturhiiia; Okolitenko (2009); Patriarkh i Kardynal; Patriarkh Yosyf (a); Rudnytskyi (2012) (a); Rudnytskyi (2012) (b); Step (2015); УНКТС; Khmil (2013); Shevchuk (2017); Yakovenko (2012)), є й спогади людей, які знали Патріарха, – його помічники, учні, священики, – а також у номерах на спогади часом відведено цілу шпальту (I ya pishov; Mandziuk (2013); Masshtab; Nebesniak (2007); Ostarчук (2013)).

За перебування Галичини під польською владою у 1919–39 роках став найбільш довіреною особою Митрополита Андрея Шептицького, за сприяння якого отримав блискучу освіту в Інсбруку й Римі. Коли польська влада скасувала теологічний факультет Львівського університету – реорганізував у 1928 р. Львівську духовну семінарію на Греку-католицьку богословську академію, став її першим ректором. Сліпий був редактором та керівником цілого ряду видань, володів кількома іноземними мовами. Був відомий як аскет – відданий Церкві, вірі і науці. Турботою всього його життя були пошуки

золотої середини між побожністю і наукою. Як митрат був з дозволу від Папи Пія XII тайком висвячений на архієпископа і після смерті у 1944 р. А. Шептицького уповноважений взяти на себе обов'язки управління УГКЦ. Разом з усіма іншими владиками УГКЦ у Львові в 1945 р. був ув'язнений за звинуваченням у співпраці з нацистами та націоналістами. Однак справжньою метою була цілковита ліквідація УГКЦ, позаяк вона була носієм української національної ідеї та впливала не тільки на релігійні питання, а й на все суспільно-політичне життя в Галичині. Послідовно відкидав усі пропозиції радянської влади, що стане патріархом Православної церкви, якщо зречеться своєї віри, тому і на засланні не припиняв виконувати свої пасторські обов'язки, намагався підтримувати зв'язки з духовенством та вірними церкви у підпіллі. Внаслідок заходів Папи Іоанна XXIII (зادля нормалізації дипломатичних відносин із Ватиканом), Президента США Джона Кеннеді та інших відомих політичних і громадських діячів західних країн у вересні 1963 року митрополита звільнено з ув'язнення і вислано за межі СРСР до Риму. Генеральний вікарій Львівської архієпархії УГКЦ І. Дацько зауважив у своєму інтерв'ю: «Цікаво, що аргументом Папи Іоанна XXIII перед Хрущовим було те, що митрополит Сліпий – уже надто старий, і його треба випустити, аби він спокійно дожив віку в монастирі. А він жив ще 25 років і встиг зрушити всю еміграцію й не тільки. Патріарх Йосиф на весь світ заявляв про право українців на самостійну, соборну державу. Його приймали королі Іспанії та Бельгії, президент Італії, Західної Німеччини та інші достойники. Він був голосом вільної України» (Holod I. (2012)). Опинившись у вимушеній еміграції, Йосип Сліпий відвідував українські громади США, Канади, Німеччини, Великої Британії, Австралії та інших країн, адже взяв собі за мету зблизити українців діаспори. Став Верховним архієпископом і кардиналом. Він мріяв створити європейського значення навчальний заклад, де б науково підходили до духовної освіти. Її він здійснив, ставши фундатором Українського католицького університету в Римі, що об'єднав у собі Наукове товариство імені Т. Шевченка, Українську академію наук, Українське наукове богословське товариство. Це

було логічне продовження ще започаткованої Петром Могилою Духовної академії у Києві, де проходили вишкіл нові покоління священників і мирян. Він повертає власність храму св. Сергія і Вакха з патріаршим двором для нашої Церкви, засновує Духовну семінарію св. Софії у Римі, де гуртується українська молодь. Митрополит збудував у Римі собор св. Софії (у крипті якого до 1992 р. покоївся Патріарх Йосиф після смерті), придбав і відновив храм Жировицької Божої Матері для українців-католиків, заснувавши при ньому музей і лікарню, дав нове життя монастирю ордену Студитів у Кастель-Гондольфо, підтримував діяльність Українського вільного університету у Мюнхені. Усвідомлюючи своє високе покликання, він сміливо звертався до уряду Німеччини: надати хоч невелику компенсацію за знищені під час Другої світової війни українські храми. І натомість отримував кошти на відновлення і будівництво святинь. Завдяки глибоко доказовій аргументації Верховного архієпископа Йосифа наша Церква, до того часу відома в Римі як «Рутенська», дістала свою природну назву – Українська Католицька Церква. На другому Ватиканському соборі 1963 р. виступив із пропозицією утворити помісну УКЦ і надати їй суверенний Патріархат. При цьому він об'єднав український єпископат у Синод УГКЦ. У 1975 р. він прийняв титул Києво-Галицького патріарха УГКЦ в очікуванні на визнання його Папою. У тих дуже складних, нерідко й несприятливих обставинах Патріарх Йосиф не забував про катакомбну УКЦ в Україні. Без відома Апостольської Столиці висвятив трьох владик з призначенням для України. Ними були о. Любомир Гузар, о. Іван Хома і о. Стефан Чміль (Vyznannia; Haliv (2014); Lentsyk (1988); Okolitenko (2009); Patriarkh Yosyf (b); Solovii (1965); Step (2015); Tlinni; Khmelkovskiy (2012); Chasto (2010); Shevchuk (2017); Yakovenko (2006); Yakovenko (2012)). Однак через брак єдності тогочасного духовного проводу, Апостольська столиця визнала офіційно український Патріархат, аргументуючи, що для визнання Патріархату потрібна самостійна територія, а Україна її немає. Такий стан існує по нинішній день. А. Лозинський наголошує: незважаючи на те, що Синод єпископів УГКЦ зустрічається щороку (від дня відновлення незалежності), однак так і не було

вирішено повторно звернутися до Папи щодо проголошення Патріархату, хоча головна перешкода – відсутність територіальної юрисдикції – залишилась у минулому (Lozynskyi A. (2016) (b)).

Українськомовна періодика діаспори США порушує і питання наукових зацікавлень Патріарха. При відкритті Богословської академії у Львові у 1929 р. він сказав: «Наука – це один з наріжних каменів-стовпів відродження і сили народу [...]. Наука є фундаментом для Церкви для нашого народу – вона через свої наукові і виховні установи є виховницею народу» (Lozynskyi (2016) (a)). Як вимогливий вчений, він уважав, що західна наука повинна обширніше пояснювати східну ідентичність, якою він, до речі, дуже дорожив. І тому він стверджував, що східна католицька Церква повинна дотримуватися східної традиції. У його розумінні, наприклад, Тисячоліття Хрещення України було рівночасно і ювілеєм української науки і культури, бо християнство принесло цю науку й культуру й вони разом з християнством успішно розвивалися в Україні (Zhyła (1995)). Свого часу вісімдесятидворічний кардинал Йосип Сліпий замислився над збігами і паралеллю його власного життя із долею українського народу – революції, дві світові війни, розвал імперій і постійна зміна державних кордонів, відсутність можливості самостійно вирішувати свій шлях. Ціле життя його було позначене таким собі кордоном, через те Патріарх був одним із найпалкіших прихильників національної єдності, зокрема у церковному житті. Йосип Сліпий постійно ставив запитання: чому один із найдавніших народів Європи приречений існувати на маргінесах історії. Однак Патріарх ніколи не втрачав із поля свого духовного зору основну мету життя – знайти місце українського народу в історичному процесі через місце церкви (протестував проти терміну «рутенці», тлумачив, що церковнослов'янське «Русь» є синонімом поняття «Україна») (Okolitenko (2009)).

Йосип Сліпий замислювався і над долею церкви, що перебувала між Сходом і Заходом, над її неповторністю – позитивними і негативними властивостями. Пізніше вивчаючи ситуацію в діаспорі, він зробив висновок про те, що «американізація» церкви неминуче призводить до денаціоналізації

спільноти, чого ніяк не може бути. Згідно з його вченням, кожна нація робить свій важливий внесок у світову культуру з метою вижити. Йосип Сліпий висновує, що саме українська церква, яка сформувалась у міжкордонні Візантії і Риму, нагромадила унікальний досвід, який допоможе подолати одвічну проблему поєднання універсальності й помісності. Крім того, він послідовно, навіть перебуваючи в екзилі у Римі, захищає неповторність українських традицій від впливу будь-яких чужорідних елементів, утверджуючи ідентичність української культури (Okolitenko (2009)). Завдяки популяризації Йосипа Сліпого духовний світ зацікавився вмінням українців поєднувати церковну універсальність із національними особливостями («галіканізм»). Тобто Патріарх вказував на визначальну роль Церкви не тільки для духовного і національного відродження в Україні, а й для збереження української ідентичності в глобальному масштабі.

Йосип Сліпий був не перший, хто почав розвивати ідеї В. Соловйова щодо екуменізму, хоча особливого розуміння тоді не зустрічав. Йому належить вислів «екуменізм страждання» – таємне братство всіх, готових жертвувати собою задля власних переконань, навіть коли вони не є одностайними. Сам у цьому був дуже послідовний. Коли він уперше прибув до Канади в 1967 році, після урочистих привітань його у Торонто, він поїхав до Вінніпегу, столиці тодішнього Митрополита Української православної церкви, колишнього ректора Українського університету у Кам'янці-Подільському, заснованого УНР, та професора теології у Варшавському університеті – Іларіона (Огієнка). Вони «обнялись і розцілувалися, як два достойники Христової віри, яка наказує жити у взаємній згоді і пошані» (Tlinni).

Позбавлений свого часу повернутися в Україну, Йосиф Сліпий на Заході розгорнув широкомасштабну духовну, просвітницьку, мирянську діяльність із метою консолідації українства на поселеннях, зокрема, навколо ідеї Патріархату УГКЦ, збереження релігійної та національної ідентичності (Konkurs; Tershakovets (1966)). Патріарх став своєрідною сполучною ланкою між усіма вірними УГКЦ, які опинилися на різних континентах, – і

переслідуваними в Україні, і «в розсіянні сущими» (Pastyrskе). Тому він відвідував кожен єпархію та екзархат на поселеннях, кожен парафію, збираючи не лише кошти, а й гуртуючи усіх у єдиний народ. Патріарх розумів, що без солідних духовних та інтелектуальних основ народ буде приречений на забуття своїх коренів, на цілковите підкорення та асиміляцію (Shevchuk (2017)). Українськомовна періодика містить і матеріали, що висвітлюють роль Патріарха у житті діаспори, його заповіт зберігати свою національну ідентичність, «бути собою». «У цьому гаслі «будьте собою» як колись, так і сьогодні, чуємо його голос, який кличе нас до самозбереження шляхом зберігання наших духовних вартостей, які ми винесли з рідного краю. Вони нас роблять унікальними так, як є унікальний наш народ» (Kostelyna (2009) (a)).

Вістка про смерть українського церковного і національного світоча Патріарха Йосифа глибоко сколихнула світове українство, зокрема українців США. Українськомовна періодика висвітлювала події, що були пов'язані із похованням Йосифа Сліпого: на похорон їхали українці з США і Канади, Аргентини, Бразилії, Австралії, Англії, Бельгії, Нідерландів, Німеччини, миряни, священники і владики, активісти патріархального руху, вірні послідовники ідей українського Патріархату, прибув і Папа Іван-Павло II, в супроводі Кoadьютора М.-І. Любачівського (Haliv M. (2014)).

У заповіті Патріарх висловив бажання (Slipyi (2012)), щоб колись, коли УГКЦ буде легалізована і собор св. Юра буде повернений їй вірним, – перевезти його тіло з крипти побудованої ним церкви св. Софії у Римі до Львова, до собору св. Юра. Так і сталося. Його домовину перевіз з Риму до Львова виланий урядом України літак. У «Свободі» за 28 липня 1992 р. подано надіслану проф. М. Лабунькою з Філадельфії докладну інформацію про урочисте перевезення тлінних останків та пов'язане з цим святкування. Визначено дні від 26-го до 29-го серпня 1992 р. – саме у перші роковини проголошення самостійності України (Tlinni).

Після звільнення відвідини Йосифа Сліпого української діаспори у США (Детройт, Лос-Анжелес, Нью-Йорк, Філадельфія, Чикаго) активно

висвітлювалися у періодиці, презентуючи програму перебування та заклик до організації усіх громадянських і релігійних сил. Інколи оголошення чи слова привіту займають цілу сторінку (Zaklyk; Pryvitaimo; Prohrama; Ukraintsi). Він двічі побував у Чикаго, заснувавши у 1968 р. парафію св. Володимира і Ольги, яку і посвятив у 1973 р. Тому саме тут, перед собором цих святих, у листопаді 2009 р. відбулося відкриття і посвячення першого пам'ятника (у США) першому Патріархові (Kostelyna (2009) (b)). У 1982 р. світ пишно святкував у Римі 90-річчя Патріарха. В українськомовній періодиці докладно перераховано всіх присутніх Владик та тих, хто був присутній на святковій літургії. З цієї нагоди Папа Іван-Павло II надіслав свій лист-побажання для ювіляра (Zaversheno). Відомий польський щоденник «Дзеннік Звйонекови», що є органом найбільшої польсько-американської безпеченевої організації, помістив у своєму виданні у лютому 1982 року дуже прихильну статтю про Патріарха Йосифа з нагоди його 90-річчя. У лютому цього ж року відомий російський щоденник в Нью-Йорку, «Новое Русское Слово», помістив на першій сторінці статтю та світлину Патріарха Йосифа знову ж таки з нагоди його ювілею (Chuzhi).

У 1995 р. газета «Свобода» на першій шпальті помістила інтерв'ю з головою Товариства «Свята Софія» у США й членом «Святої Софії» у Римі д-м Романою Навроцькою та секретарем Товариства «Свята Софія» в США д-м Леонідом Рудницьким, щоб детальніше розповісти про задум Товариства зберегти і увіковічнити місце народження Патріарха Йосифа Сліпого, історію віднайдення та купівлі його родинного дому. Цей проект не обмежувався відновленням будинку Патріарха Сліпого. Було заплановано створити в цьому місці центр християнського виховання молоді. Там споруджено цілий комплекс: адміністративний дім, музей, площу для стоянки автомобілів та ресторани для паломників, дітей і туристів. В адміністративному будинку, крім канцелярії, розміщені архів, кімната священика, келії сестер Василянок, кімнати для проживання гостей та приміщення для дитячого садка. Сьогодні, як знаємо, цей центр вже активно функціонує. 16 квітня 1995 р. єпископ Юліан

Гбур зі Львова посвятив садибу. Посвячення відбулося дуже величаво. Імпреза також зіграла важливу роль у налагодженні відносин між місцевими вірянами різних віровизнань – православними і католиками, – та перетворилася у перше спільне церковне свято. Дата посвячення співпала із 50-літтям арешту греко-католицьких владик, тому до того дня було також підготовлено меморіальну дошку (Kolessa (1995)).

У 2002 р. постать Йосифа Сліпого стала ближчою і зрозумілішою завдяки документальному фільму «Патріарх. Життя Йосифа Сліпого» (продюсер – М. Коломієць), прем'єрні покази якого в Україні пройшли у Києві та у Львові. Відкриваючи прем'єру, Верховний архієпископ УГКЦ Любомир Кардинал Гузар говорив про те, що, на жаль, навіть вірні УГКЦ – не говорячи про інших громадян України – мало уявляють історичну велич Князя Церкви, який, проживаючи після звільнення у Римі, ніколи не зрікся свого громадянства, до останнього подиху жив Україною (Serhiienko (2002)). З благословення Владики, всі кошти від продажу фільму буде передано на розбудову Патріаршого собору в Києві. «Любов до Христа, любов до Святої Церкви, любов до рідної Української Церкви, любов до рідного українського народу визначали мій життєвий шлях, моє думання і мою працю на волі і в неволі», – писав у своєму «Заповіті» Йосип Сліпий (Slipyi (2012)).

У 2009 р. Товариство «Свята Софія» (США) започаткувало традицію відзначення свята «День Патріарха» в родинному селі Йосифа Сліпого Заздрість на Тернопільщині. У 2010 р. «День Патріарха» відбувся в Лондоні. Метою цього заходу є утривалити пам'ять про Йосифа Сліпого та сприяти науковому осягненню його багатой духовної спадщини. З уваги на особливу ювілейну дату, тобто 120-ліття від дня народження Патріарха Йосифа, що припала на 2012 р., вирішено було надати цьому святу більшої урочистості. Першим кроком до відзначення цього ювілею стало відкриття Центру студій спадщини патріарха Йосифа Сліпого в домі товариства «Свята Софія» в Elkins Park (штат Пенсильванія), що його освятив Його Блаженство Святослав Шевчук (U Filadelfii vidbudetsia). Святкування, що відбулися 25–26 лютого у

Філадельфії, мали справжній міжнародний вимір і – в додатку до церковно-релігійної частини програми – також наукову та мемуарну частини. Перша частина – це міжнародна наукова конференція, що відбулася в приміщенні Ла Саль-університету; друга, мемуарна, відбулася в греко-католицькій катедрі Непорочного Зачаття у Філадельфії, відразу після Архиєрейської Божественної Літургії, що її відслужив Митрополит-Архієпископ Філадельфійський Стефан Сорока. Акцентовано, що добрим наміром організаторів «Дня Патріарха-2012» було також зацікавити його особою чужоземних науковців, і – через харизматичну постать українського християнського провідника – звернути увагу християнського світу на долю УГКЦ в Україні: її жорстоке ліквідування 1946 року, її довголітнє страждання у підпіллі та її триумфальне відродження в останньому десятилітті ХХ ст. (Rudnytskyi (2012) (a); Rudnytskyi (2012) (b), р. 6). Також вважаємо, що щорічне відзначення «Дня Патріарха» – кожного року в іншій країні, під проводом ієрархії, з учасниками всіх прошарків громадянства, активне висвітлення цієї події у ЗМІ – може стати також нагодою для плідної співпраці Церкви і науки, як і могутнім засобом посилення єдності всіх українців.

Загалом річниці народження та смерті Патріарха Йосипа Сліпого вшановують греко-католики у всьому світі різними урочистостями. Загалом публікації про його ювілеї в українськомовній періодиці США перемережовані інформацією про кількість і склад присутніх, святкову програму, святу Літургію і проповідь, а також історію життя Йосифа Сліпого (Vodnar (1992); Vechir v poshanu; Lesyk (1990); Nykyforuk (1993); Patriarkh Yosyf (a); Uhryna (2013)). Особливу роль у цьому відіграє Релігійне товариство «Свята Софія» (США) та НТШ (Vechir vshanuvannia). Національний музей у Чикаго організував виставку, присвячену пам'яті Патріарха (I ya pishov; Tlinni; Yakovenko (2006)).

До 120-річчя від дня народження силами громадськості у Донецьку відбулась урочиста академія (Коранка (2012)), а у с. Заздрість на Тернопільщині – святкування, у рамках яких також презентовано двотомник В. Сергійчука

«Патріарх Йосиф Сліпий у документах радянських органів державної безпеки», де уперше опубліковані документи радянських спецслужб, у яких зафіксовано сторінки життя та діяльності Глави УГКЦ. Також О. Герман представив власну книгу-кіносценарій «Князь Церкви». Крім того, директор Інституту історії Церкви УКУ о. Андрій Михалейко повідомив про збір матеріалів щодо майбутньої беатифікації Патріарха (U Zazdrosti; U rodynnomu). У самому Тернополі з нагоди 120-річчя від дня народження Йосифа Сліпого відкрили пам'ятний знак. Його встановили на будинку, де розташована Фундація «Справа Патріарха Йосипа» (Vidkryly).

У 2013 р. у Філадельфії з ініціативи Центру студій спадщини Патріарха Йосифа Сліпого, що діє при Релігійному товаристві українців-католиків «Свята Софія», у співпраці з Нашою українською школою та УФКК «Самопоміч» проведено конкурс декламацій «Через терни до зірок». Метою заходу було не тільки відзначення 50-річчя повернення Патріарха із заслання, а й зацікавлення молоді історією катакомбної Церкви та долею її очільників (Cherez; Konkurs). Присвячену цій же даті, заходами релігійного товариства «Свята Софія» у Римі, США, Великій Британії проведено наукову конференцію, у рамках якої організовано виставку «До світла Воскресіння крізь терни катакомб». Експозиція базується на матеріалах, що їх протягом двох десятиліть збирав Інститут історії церкви УКУ (Patriarkh Yosyf (a)). Цього ж року газета «Міст» публікує інформацію, що в Інституті св. Климента Папи в Римі (заснований свого часу Патріархом) пройшла Літня школа, програма якої передбачала знайомство із спадщиною Йосифа Сліпого в Римі, курс лекцій і семінарів. Також відбувся семінар-презентація фондів історичного архіву УГКЦ в Римі (Litniu).

У 2014 р. у Львові під час XXI Форуму видавців було презентовано книгу «Йосиф Сліпий. Спомини». Це особисті спогади Патріарха, видання яких присвячено 30-річчю з дня смерті Йосифа Сліпого і є бестселером сучасності, адже цей рукопис дуже довго був під замком. Книга стала своєрідною енциклопедією історії УГКЦ у період життя Патріарха (U Lvovi). У цьому ж

році Релігійне товариство українців-католиків «Свята Софія», засноване у 1974 р. Патріархом, підтримуючи його матеріальні, духовні та наукові надбання як на поселеннях, так і в Україні, провело «круглий стіл» для молодих науковців (Sorok).

У 2015 р. до 70-річчя арешту й ув'язнення Йосифа Сліпого Філадельфійський клуб сеньйорів під головуванням Ю. Тарасюка провів науковий вечір «Велети Духу: Митрополит Андрей Шептицький і його учень Патріарх Йосиф Сліпий», на якому доповідала виконавчий директор Релігійного товариства українців-католиків «Свята Софія» І. Іванкович, перекладач книги відомого американського історика проф. Я. Пелікана «Ісповідник Віри між Сходом і Заходом. Портрет українського кардинала Йосифа Сліпого» (Pro Mytropolyta).

Відзначаючи знаменну дату 125-річчя народження Верховного архієпископа, рішенням Кабінету Міністрів України у 2017 р. було створено відповідний Комітет, в обов'язки якого входила відповідна організація цієї річниці, а Національний банк України з цієї нагоди випустив в обіг нову пам'ятну монету, яка є продовженням серії «Видатні особистості України» (Lozynskyi (2016) (b); NBU; Verkhovna; Stekh (2017)). Тоді ж у Філадельфії відбулася презентація на тему «Патріарх Йосиф Сліпий – покровитель науки», а також показ документального фільму «Справа «Рифи»». Захід був організований Релігійним товариством українців-католиків «Свята Софія» США та Філадельфійський осередок НТШ, у ньому взяли участь Л. Рудницький та І. Іванкович. Як зазначається в опублікованих матеріалах, наукова спадщина Патріарха містить понад 100 робіт, зібраних у 20 томах Opera Omnia. Назву стрічці дала агентурна справа «Рифи», яка зберігається в архіві Служби безпеки України. У 33-х томах справи ретельно задокументовано, як радянська влада розробляла та втілювала в життя план знищення УГКЦ та її глави Йосифа Сліпого. Документи, які радянська репресивна система дбайливо збирала та зберігала, стали основою фільму. До стрічки увійшли свідчення учасників та

очевидців подій, коментарі істориків із України, Італії, США (Film; Patriarkh Yosyf (c)).

У 2018 р. у Ватикані представили італійський переклад книги «Йосип Сліпий. Спогади отця-доктора Івана Дацька», яка висвітлює найменш відомі сторінки життя Патріарха: період ув'язнення у таборах (1945–1963 рр.). Презентація відбулася в католицькому навчальному центрі Послання Ікони, де українську делегацію привітав Папа Франциск і держсекретар Ватикану П. Паролін (U Vatykani). Як повідомляють в українськомовній періодиці, семестральні виклади релігійного Товариства українців католиків «Свята Софія» США (ТСС-А) й Осередку праці НТШ у Філадельфії в 2019 р. розпочалися презентацією україномовного видання роману австралійського письменника Моріса Лангло Веста «Черевики рибалки». Книгу представили перекладач І. Іванкович та автор післяслова Л. Рудницький. Вона побачила світ у львівському видавництві «Артос» із нагоди трьох річниць: 35-ліття відходу у вічність патріарха Йосифа Сліпого, 45-ліття ТСС-А та 50-ліття собору св. Софії в Римі. Дотепер «Черевики рибалки» було перекладено італійською, іспанською, німецькою, польською й іншими мовами. Фундаментом для головного героя книги – Кирила Лакоти – послужив життєвий подвиг ісповідника віри Патріарха Йосифа. Роман «Черевики рибалки» – перша частина «Ватиканської трилогії» – став бестселером року у США. За п'ять років її екранізували, а сам фільм номінували на дві премії «Оскар» (U Filadelfii prezentuvaly).

Висновки. Як бачимо, небуденна постать Патріарха Йосифа Сліпого, висвітлена крізь призму українськомовної періодики діаспори США (рубрики «Благовіст», «Дата», «Духовність», «Культура», «Події», «Постать», «Релігія»), цікава не лише як об'єкт наукових досліджень, але і як джерело утвердження віри в нашому зневіреному суспільстві. Уся його діяльність була спрямована на те, щоб повернути Українській Церкві її престиж та належні права, а українців вивести з-під тягара рабської ментальності шляхом поширення належної освіти та прищепити йому прагнення до єдності на основі християнської любові. Його

особистість зробила великий вплив не тільки на Церкву, але й на національну історію та на утвердження національної ідентичності.

Список використаних джерел

Бистрицька Е. (2009). Східна політика Ватикану в контексті відносин святого престолу з Росією та СРСР у 1878–1964 рр.: монографія. Тернопіль: Підручники і посібники. 416 с.

Біловус Л. (2017). Україномовна періодика у національно-культурному житті української діаспори США (1991–2017 рр.). Тернопіль: ТНЕУ. 608 с.

Біловус Л. (2019). Українськомовна періодика української діаспори США у збереженні національної ідентичності (1991–2017 рр.) : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра іст. наук : 07.00.01 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 44 с.

Боднар В. (1992). Церква св. Покрови у Пармі відзначила 100-ліття народження Патріярха Йосифа. *Свобода*, (51), С. 3. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6501.

Верховна Рада підтримала відзначення 125-річчя Йосифа Сліпого. *Міст*. 2017. 12 січня.

Вечір в пошану Патріярха Й. Сліпого. *Свобода*, 1996, (34), С. 4. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6504.

Вечір вшанування Шевченка та Патріярха Сліпого. *Міст*, 2014, 20 березня.

Визнання нашого патріярхату має велику місію – пояснити православним сутність служіння Папи Римського : [заява Глави УГКЦ Блаженнішого Святослава]. *Час і Події*, 2018, (07), 15 лютого.

Відкрили пам'ятний знак до 120-річчя Йосифа Сліпого. *Міст*, 2012, 29 листопада.

Галів М. (2014). Усього себе віддав Божій правді. *Свобода*, (38), С. 11.

Гірна Н. (2019). Культурно-освітня діяльність Патріярха Йосифа Сліпого. *Гілея*, (144), С. 24–27.

Голод І. (2012). Всевидячий Сліпий. *Міст*, 16 лютого.

Гомотюк О. (2006). Ідеї української державності в українознавчих дослідженнях української діаспори міжвоєнного періоду. *Діаспора як чинник утвердження держави України у міжнародній спільноті*. Зб. допов. Львів: Сполом. С. 128–136.

Гомотюк О. (2014). Українська діаспора США у процесах українського державотворення: перспективи дослідження. *Мандрівець*, (5), С. 48–53.

І я пішов за ним : [розмова з директором Інституту імені Андрея Шептицького о. А. Чировським/ підготував Володимир Павелчак]. *Час і Події*, 2004, (228), 17 вересня.

Жила В. (1995). Ісповідник віри – Йосиф Сліпий. *Свобода*, (182), С. 2; (183), С. 2; (184), С. 2–3. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6503.

Завершено величаві святкування ювілею Блаженнішого Патріярха Йосифа. *Свобода*, 1982, (36), С. 1. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6491.

Заклик до українців метрополітарного району Нью Йорк, Нью Джерзі, Конектикат. *Свобода*, 1968, (139), С. 1. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6478.

Зварич В. (2011). Життєвий шлях патріарха Йосифа. Тернопіль: «Джура». 72 с.

Колесса Г. (1995). Збережімо родинну садибу Патріарха Сліпого. *Свобода*, (168), С. 1, 3. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6503.

Конкурс декламацій з нагоди 50-ліття виходу на волю Патріарха Йосифа Сліпого. *Міст*, 2013, 07 березня.

Копанка С. (2012). У Донецьку з нагоду 120-річчя Йосипа Сліпого відбулась урочиста академія. *Українське слово*, 08 листопада.

Костелина Л. (2009). Блаженніший Патріарх Йосиф – невгасаючий смолоскип. *Час і Події*, (35), 03 вересня.

Костелина Л. (2009). У Чикаго встановлено пам'ятник Першому Патріархові УГКЦ. *Час і Події*, (47), 26 листопада.

Кузик Д. (1995). День церковної скорботи. *Свобода*, (5), С. 2–3. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6503.

Ленчик В. (1988). Завдання української історичної науки. *Свобода*, (84), С. 2. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6497.

Лесик І. (1990). Українська католицька громада Лос Анжелесу вшановує пам'ять Патріарха Йосифа. *Свобода*, (243), С. 8. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6499.

Літню школу присвятили Йосифу Сліпому. *Міст*, 2013, 18 липня.

Літургія ув'язненої Церкви. *Час і Події*, 2013, (11), 14 березня.

Лозинський А. (2016). До двох великих річниць. *Час і Події*, (47), 24 листопада.

Лозинський А. (2016). Забули Патріархат і Патріарха. *Українське слово*, 11 жовтня; *Час і Події*, (46), 17 листопада; *Закордонна газета*, 09 листопада.

Мандзюк Д. (2013). Ісповідник віри – Патріарх Йосип Сліпий. *Час і Події*, (07), 14 лютого.

Масштаб глави нашої церкви ми зрозуміли після того, як він вийшов на волю : [розмова з о. Іваном Музичкою/ провела Софія Кочмар]. *Українське слово*, 2012, 28 лютого.

Михайленко А. (2012). Історичні основи ідентичності Української Греко-Католицької Церкви у богословській думці Йосифа Сліпого (1892–1984). *Жива вода*, (3). URL: <http://sde.org.ua/zmi/zvoda/item/2053-istorychni-osnovy-identychnosti-josyfa-slipogo.html>

НБУ присвятив нову пам'ятну монету Йосифу Сліпому. *Міст*, 2017, 06 липня.

Небесняк Є. (2007). Ісповідник віри говорив до світу голосом України. *Свобода*, (8), С. 5.

Никифорук В. (1993). Святочні сходини з нагоди 30-ліття звільнення Патріарха Йосифа. *Свобода*, (51), С. 3.

Околітенко Н. (2009). Лицар духу. *Українське слово*, 27 серпня.

Остапчук С. (2013). Галицький митрополит Йосиф Сліпий. *Час і Події*, (33), 15 серпня.

Пастирське послання Синоду єпископів УГКЦ до вірних з нагоди 120-літнього ювілею Патріарха Йосифа (Сліпого). *Українське слово*, 2012, 28 лютого.

- Патріарх і Кардинал Йосиф Сліпий. *Час і Події*, 2009, (07), 18 лютого.
- Патріарх Йосиф Сліпий – богослов і Муж Церкви. *Міст*, 2013, 21 лютого.
- Патріарх Йосиф Сліпий (до 100-річчя з дня народження). *Вісті Комбатанта*, 1992, (3), С. 45–47.
- Патріарх Йосиф Сліпий – покровитель науки. *Міст*, 2017, 30 березня.
- Привітаймо достойного Верховного Архиепископа. *Свобода*, 1968, (139), С. 1. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6478.
- Програма відвідин Кардинала Йосифа в Шикаго. *Свобода*, 1968, (139), С. 1. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6478.
- Про Митрополита Андрея та патріарха Йосифа Сліпого. *Міст*, 2015, 26 березня.
- Рибарик І.** (2002). Йосиф Сліпий та його попередники у справі церковної єдності українського народу. *Пам'ять століть*, (6), С. 140–147.
- Рудницький Л.** (2012). Вшанування пам'яті Патріарха. *Міст*, 16 лютого.
- Рудницький Л.** (2012). Постать, яка випромінює світло віри. *Свобода*, (8), С. 6, 12.
- Сергієнко Т.** (2002). Кінотвір про великого Ісповідника Віри. *Свобода*, (36), С. 14.
- Сліпий Й.** (2012). Заповіт. Тернопіль : [б. в.], 47 с.
- Сліпий Й.** (2014). Спомини. Л.: видавництво УКУ. 480 с.
- Соловій М.** (1965). Кардинал чи Патріярх? *Свобода*, (22), С. 2. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6475.
- Сорок років служіння. *Міст*, 2014, 15 травня.
- Степ В.** (2015). Перший українець у кардинальській шапочці. *Міст*, 22 січня.
- Степовик Д.** (2001). Кардинал: Йосиф Сліпий. *Історичний календар*. К., 84 с.
- Стех Я.** (2017). До відзначення 125-річчя від дня народження патріарха Йосипа Сліпого. *Міст*, 16 лютого.
- Тершаковець М.** (1966). Тридцять літ на службі Господеві. *Свобода*, (58), С. 2. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6476.
- Тлінні останки Патріярха Йосифа – з Риму до Львова. *Свобода*, 1992, (149), С. 2.
- У Ватикані репрезентували книгу про українського патріарха. *Міст*, 2018, 05 грудня.
- УГКЦ: двадцять років після виходу з підпілля. *Час і Події*, 2009, (40), 08 жовтня.
- Угриня Г.** (2013). Йосиф Сліпий – зразок церковного керманіча і велет духу. *Час і Події*, (08), 20 лютого.
- У Заздрості вшанували пам'ять Патріярха Йосифа Сліпого. *Час і Події*, 2012, (08), 22 лютого.
- Українці Нью Йорку готуються до урочистої зустрічі Верховного Архиепископа Кардинала Йосифа. *Свобода*, 1968, (138), С. 1. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6478.

У Львові презентовано книгу «Йосиф Сліпий. Спомини». *Час і Події*, 2014, (38), 18 вересня.

У родинному селі Патріарха УГКЦ Йосифа (Сліпого) відзначили 120-ту річницю від дня народження. *Українське слово*, 2012, 28 лютого.

У Філадельфії відбудеться «День патріарха – 2012». *Міст*, 2012, 19 січня.

У Філадельфії презентували переклад книги про патріарха Йосифа. *Міст*, 2019, 16 жовтня.

Фільм про патріарха Йосифа презентували у Філадельфії. *Міст*, 2017, 13 квітня.

Хмельковський Л. (2012). Оновлено собор св. Софії в Римі. *Свобода*, (40), С. 1, 4.

Хміль Д. (2013). 68 років тому органи НКВС заарештували митрополита УГКЦ Йосифа Сліпого. *Міст*, 11 квітня.

Ходак І. (2010). Внесок митрополита Йосифа Сліпого у розвиток богословської освіти у 20-30 рр. ХХ ст. *Краєзнавство*, (3), С. 43–46. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/32074/07Khodak.pdf?sequence=1>.

Хома І. (2010). Патріарх Йосиф. Л., С. 172–175.

Часто П. (2010). Це відбувалося у драматичному 1921-му. *Свобода*, (42), С. 6.

«Через терни до зірок» – конкурс, присвячений пам'яті Патріарха Йосифа. *Свобода*, 2013, (12), С. 8.

Чужі часописи пишуть про 90-річчя Патріарха Йосифа. *Свобода*, 1982, (36), С. 1. ЦДАЗУ. БФ.3. Інв. № 6491.

Шевчук С. (2017). Будьмо собою. *Нова газета*, (7), 16 лютого, С. 14.

Штука С. (2014). Культурно-просвітницька діяльність Йосифа Сліпого (1922–1945). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія *Історичне релігієзнавство*, (10), С. 207–212.

Яковенко І. (2006). Він не міг довше мовчати. *Час і Події*, (37), 13 вересня.

Яковенко І. (2012). Я буду таким кардиналом, яким ви будете народом. *Час і Події*, (07), 15 лютого.

References

Bilovus L. (2017). Ukrainomovna periodyka u natsionalno-kulturnomu zhytti ukrainiskoi diaspory SShA (1991–2017 rr.) [Ukrainian-language periodicals in the national and cultural life of the Ukrainian diaspora in the United States (1991–2017)]. Ternopil: TNEU. 608 s. [in Ukrainian]

Bilovus L. (2019). Ukrainskomovna periodyka ukrainiskoi diaspory SShA u zberezhenni natsionalnoi identychnosti (1991–2017 rr.) [Ukrainian-language periodicals of the Ukrainian diaspora in the United States in preserving national identity (1991–2017)]: avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. d-ra ist. nauk : 07.00.01 / Ternopilskiyi nats. ped. un-t im. V. Hnatiuka. Ternopil, 44 s. [in Ukrainian]

Bodnar V. (1992). Tserkva sv. Pokrovy u Parmi vidznachyla 100-littia narodzhennia Patriiarkha Yosyfa [Church of St. Intercession in Parma marked the

100th anniversary of the birth of Patriarch Joseph]. *Svoboda*, (51), S. 3. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6501. [in Ukrainian]

Bystrytska E. (2009). Skhidna polityka Vatykanu v konteksti vidnosyn sviatoho prestolu z Rosiieiu ta SRSR u 1878–1964 rr. [Vatican's Eastern Policy in the Context of the Holy See's Relations with Russia and the USSR in 1878–1964]: monohrafiia. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky. 416 s. [in Ukrainian]

Chasto P. (2010). Tse vidbuvalosia u dramatychnomu 1921-mu [It happened in the dramatic 1921]. *Svoboda*, (42), S. 6. [in Ukrainian]

«Cherez terny do zirok» – konkurs, prysviachenyi pamiaty Patriiarkha Yosyfa [«Through the thorns to the stars» – a competition dedicated to the memory of Patriarch Joseph]. *Svoboda*, 2013, (12), S. 8. [in Ukrainian]

Chuzhi chasopysy pyshut pro 90-richchia Patriiarkha Yosyfa [Foreign magazines write about the 90th anniversary of Patriarch Joseph]. *Svoboda*, 1982, (36), S. 1. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6491. [in Ukrainian]

Film pro patriarkha Yosyfa prezentuvaly u Filadelfii [A film about Patriarch Joseph was presented in Philadelphia]. *Mist*, 2017, 13 kvitnia. [in Ukrainian]

Haliv M. (2014). Usoho sebe viddav Bozhii pravdi [He gave himself completely to God's truth]. *Svoboda*, (38), S. 11. [in Ukrainian]

Hirna N. (2019). Kulturno-osvitnia diialnist Patriarkha Yosyfa Slipoho [Cultural and educational activities of Patriarch Joseph the Blind]. *Hileia*, (144), S. 24–27. [in Ukrainian]

Holod I. (2012). Vsevydiachyi Slipyi [All-seeing Blind]. *Mist*, 16 liutoho. [in Ukrainian]

Homotiuk O. (2006). Idei ukrainskoi derzhavnosti v ukrainoznavchykh doslidzhenniakh ukrainskoi diaspory mizhvoiennoho periodu [Ideas of Ukrainian statehood in Ukrainian studies of the Ukrainian diaspora of the interwar period]. *Diaspora yak chynnyk utverdzhennia derzhavy Ukrainy u mizhnarodnii spilnoti. Zb. dopov.* Lviv: Spolom. S. 128–136. [in Ukrainian]

Homotiuk O. (2014). Ukrainska diaspora SShA u protsesakh ukrainskoho derzhavotvorennia: perspektyvy doslidzhennia [The Ukrainian diaspora in the United States in the processes of Ukrainian state formation: prospects for research]. *Mandrivets*, (5), S. 48–53. [in Ukrainian]

I ya pishov za nym [And I followed him]: [rozmova z dyrektorom Instytutu imeni Andreia Sheptytskoho o. A. Chyrovskym/ pidhotuvav Volodymyr Pavelchak]. *Chas i Podii*, 2004, (228), 17 veresnia. [in Ukrainian]

Khmelkovskiy L. (2012). Onovleno sobor sv. Sofii v Rymi [Updated Cathedral of St. Sophia in Rome]. *Svoboda*, (40), S. 1, 4. [in Ukrainian]

Khmil D. (2013). 68 rokiv tomu orhany NKVS zareshchuvaly mytropolyta UHKTs Yosypa Slipoho [68 years ago, the NKVD arrested Metropolitan of the UGCC Joseph the Blind]. *Mist*, 11 kvitnia. [in Ukrainian]

Khodak I. (2010). Vnesok mytropolyta Yosyfa Slipoho u rozvytok bohoslovskoi osvity u 20-30 rr. XX st. [The contribution of Metropolitan Joseph the Blind to the development of theological education in the 20-30s of the twentieth century] *Kraieznavstvo*, (3), S. 43–46. URL:

<http://dspace.nbuiv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/32074/07Khodak.pdf?sequence=1>. [in Ukrainian]

Khoma I. (2010). Patriarkh Yosyf [Patriarch Joseph]. *L.*, S. 172–175. [in Ukrainian]

Kolessa H. (1995). Zberezhimo rodyynu sadybu Patriiarkha Slipoho [Let's save the family estate of Patriarch Slipy]. *Svoboda*, (168), S. 1, 3. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6503. [in Ukrainian]

Konkurs deklamatsii z nahody 50-littia vykhodu na voliu Patriarkha Yosyfa Slipoho [Competition of recitations on the occasion of the 50th anniversary of the release of Patriarch Joseph the Blind]. *Mist*, 2013, 07 bereznia. [in Ukrainian]

Kopanka S. (2012). U Donetsku z nahodu 120-richchia Yosypa Slipoho vidbulas urochysta akademiia [A solemn academy was held in Donetsk on the occasion of the 120th anniversary of Yosyp Slipy]. *Ukrainske slovo*, 08 lystopada. [in Ukrainian]

Kostelyna L. (2009) (a). Blazhennishyi Patriarkh Yosyf – nevhasaiuchy smoloskyp [His Beatitude Patriarch Joseph is an unquenchable torch]. *Chas i Podii*, (35), 03 veresnia. [in Ukrainian]

Kostelyna L. (2009) (b). U Chykaho vstanovleno pamiatnyk Pershomu Patriarkhovi UHKTs [A monument to the First Patriarch of the UGCC has been erected in Chicago]. *Chas i Podii*, (47), 26 lystopada. [in Ukrainian]

Kuzyk D. (1995). Den tserkovnoi skorboty [Day of church mourning]. *Svoboda*, (5), S. 2–3. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6503. [in Ukrainian]

Lentsyk V. (1988). Zavrannia ukrainskoi istorychnoi nauky [Tasks of Ukrainian historical science]. *Svoboda*, (84), S. 2. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6497. [in Ukrainian]

Lesyk I. (1990). Ukrainska katolytska hromada Los Anzhelesu vshanovuie pamiat Patriiarkha Yosyfa [The Ukrainian Catholic community in Los Angeles honors the memory of Patriarch Joseph]. *Svoboda*, (243), S. 8. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6499. [in Ukrainian]

Litniu shkolu prysviatyly Yosyfu Slipomu [The summer school was dedicated to Joseph the Blind]. *Mist*, 2013, 18 lypnia. [in Ukrainian]

Liturhiiia uviaznenoi Tserkvy [Liturgy of the imprisoned Church]. *Chas i Podii*, 2013, (11), 14 bereznia. [in Ukrainian]

Lozynskyyi A. (2016) (a). Do dvokh velykykh richnyts [Up to two big anniversaries]. *Chas i Podii*, (47), 24 lystopada. [in Ukrainian]

Lozynskyyi A. (2016) (b). Zabuly Patriiarkhat i Patriiarkha [They forgot the Patriarchate and the Patriarch]. *Ukrainske slovo*, 11 zhovtnia; *Chas i Podii*, (46), 17 lystopada; *Zakordonna hazeta*, 09 lystopada. [in Ukrainian]

Mandziuk D. (2013). Ispovidnyk viry – Patriarkh Yosyp Slipyi [The confessor of the faith is Patriarch Joseph the Blind]. *Chas i Podii*, (07), 14 liutoho. [in Ukrainian]

Masshtab hlavy nashoi tserkvy my zrozumily pislia toho, yak vin vyishov na voliu [We understood the scale of the head of our church after he was released] : [rozmova z o. Ivanom Muzychkoiu/ provela Sofiiia Kochmar]. *Ukrainske slovo*, 2012, 28 liutoho. [in Ukrainian]

Mykhailenko A. (2012). Istorychni osnovy identychnosti Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy u bohoslovskii dumtsi Yosyfa Slipoho (1892–1984) [Historical foundations of the identity of the Ukrainian Greek Catholic Church in the theological thought of Joseph the Blind (1892–1984)]. *Zhyva voda*, (3). URL: <http://sde.org.ua/zmi/zvoda/item/2053-istorychni-osnovy-identychnosti-josyfa-slipogo.html> [in Ukrainian]

NBU prysviatyv novu pamiatnu monetu Yosyfu Slipomu [The NBU dedicated a new commemorative coin to Joseph the Blind]. *Mist*, 2017, 06 lypnia. [in Ukrainian]

Nebesniak Ye. (2007). Ispovidnyk viry hovoryv do svitu holosom Ukrainy [The confessor of faith spoke to the world in the voice of Ukraine]. *Svoboda*, (8), S. 5. [in Ukrainian]

Nykyforuk V. (1993). Sviatochni skhodyny z nahody 30-littia zvilnennia Patriarkha Yosyfa [Festive gatherings on the occasion of the 30th anniversary of the release of Patriarch Joseph]. *Svoboda*, (51), S. 3. [in Ukrainian]

Okolitenko N. (2009). Lytsar dukhu [Knight of the spirit]. *Ukrainske slovo*, 27 serpnia. [in Ukrainian]

Ostapchuk S. (2013). Halytskyi mytropolyt Yosyf Slipyi [Galician Metropolitan Joseph the Blind]. *Chas i Podii*, (33), 15 serpnia. [in Ukrainian]

Pastyrskie poslannia Synodu yepyskopiv UHKTs do virnykh z nahody 120-litnoho yuvileiu Patriarkha Yosyfa (Slipoho) [Pastoral message of the Synod of Bishops of the UGCC to the faithful on the occasion of the 120th anniversary of Patriarch Joseph (the Blind)]. *Ukrainske slovo*, 2012, 28 liutoho. [in Ukrainian]

Patriarkh i Kardynal Yosyf Slipyi [Patriarch and Cardinal Joseph the Blind]. *Chas i Podii*, 2009, (07), 18 liutoho. [in Ukrainian]

Patriarkh Yosyf Slipyi – bohoslov i Muzh Tserkvy (a) [Patriarch Joseph the Blind – theologian and husband of the Church]. *Mist*, 2013, 21 liutoho. [in Ukrainian]

Patriarkh Yosyf Slipyi (do 100-richchia z dnia narodzhennia) (b) [Patriarch Joseph the Blind (to the 100th anniversary of his birth)]. *Visti Kombatanta*, 1992, (3), S. 45–47. [in Ukrainian]

Patriarkh Yosyf Slipyi – pokrovytel nauky (c) [Patriarch Joseph the Blind – the patron saint of science]. *Mist*, 2017, 30 bereznia. [in Ukrainian]

Prohrama vidvidyn Kardynala Yosyfa v Shykaho [Program of Cardinal Joseph's visit to Chicago]. *Svoboda*, 1968, (139), S. 1. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6478. [in Ukrainian]

Pro Mytropolyta Andreia ta patriarkha Yosyfa Slipoho [About Metropolitan Andrew and Patriarch Joseph the Blind]. *Mist*, 2015, 26 bereznia. [in Ukrainian]

Pryvitaimo dostoinoho Verkhovnoho Arkhyepyskopa [Congratulations to the worthy Supreme Archbishop]. *Svoboda*, 1968, (139), S. 1. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6478. [in Ukrainian]

Rudnytskyi L. (2012) (a). Vshanuvannia pamiati Patriarkha [Honoring the memory of the Patriarch]. *Mist*, 16 liutoho. [in Ukrainian]

Rudnytskyi L. (2012) (b). Postat, yaka vyprominiuie svitlo viry [A figure that radiates the light of faith]. *Svoboda*, (8), S. 6, 12. [in Ukrainian]

Rybaryk I. (2002). Yosyf Slipyi ta yoho poperednyky u spravi tserkovnoi yednosti ukrainskoho narodu [Joseph the Blind and his predecessors in the matter of church unity of the Ukrainian people]. *Pamiat stolit*, (6), S. 140–147. [in Ukrainian]

Serhiienko T. (2002). Kinotvir pro velykoho Ispovidnyka Viry [A film about the great Confessor of Faith]. *Svoboda*, (36), S. 14. [in Ukrainian]

Shevchuk S. (2017). Budmo soboiu [Let's be ourselves]. *Nova hazeta*, (7), 16 liutoho, S. 14. [in Ukrainian]

Shtuka S. (2014). Kulturno-prosvitnytska diialnist Yosyfa Slipoho (1922–1945) [Cultural and educational activities of Joseph the Blind (1922–1945)]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Serii *Istorychne relihiieznavstvo*, (10), S. 207–212. [in Ukrainian]

Slipyi Y. (2012). Zapovit [Will]. Ternopil : [b. v.], 47 s. [in Ukrainian]

Slipyi Y. (2014). Spomyny [Memories]. L.: vydavnytstvo UKU. 480 s. [in Ukrainian]

Solovii M. (1965). Kardynal chy Patriarkh? [Cardinal or Patriarch?] *Svoboda*, (22), S. 2. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6475. [in Ukrainian]

Sorok rokiv sluzhinnia [Forty years of service]. *Mist*, 2014, 15 travnia. [in Ukrainian]

Stekh Ya. (2017). Do vidznachennia 125-richchia vid dnia narodzhennia patriarkha Yosypa Slipoho [To celebrate the 125th anniversary of the birth of Patriarch Joseph the Blind]. *Mist*, 16 liutoho. [in Ukrainian]

Step V. (2015). Pershyi ukrainets u kardynalskii shapochtsi [The first Ukrainian in a cardinal's hat]. *Mist*, 22 sichnia. [in Ukrainian]

Stepovyk D. (2001). Kardynal: Yosyf Slipyi [Cardinal: Joseph the Blind]. *Istorychnyi kalendar*. K., 84 s. [in Ukrainian]

Tershakovets M. (1966). Trydtsiat lit na sluzhbi Hospodevi [Thirty years in the service of the Lord]. *Svoboda*, (58), S. 2. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6476. [in Ukrainian]

Tlinni ostanky Patriarkha Yosyfa – z Rymu do Lvova [The mortal remains of Patriarch Joseph – from Rome to Lviv]. *Svoboda*, 1992, (149), S. 2. [in Ukrainian]

U Filadelfii vidbudetsia «Den patriarkha – 2012» [Philadelphia will host «Patriarch's Day – 2012»]. *Mist*, 2012, 19 sichnia. [in Ukrainian]

U Filadelfii prezentuvaly pereklad knyhy pro patriarkha Yosyfa [A translation of a book about Patriarch Joseph was presented in Philadelphia]. *Mist*, 2019, 16 zhovtnia. [in Ukrainian]

UHKTs: dvadtsiat rokiv pislia vykhodu z pidpillia [UGCC: twenty years after coming out of the underground]. *Chas i Podii*, 2009, (40), 08 zhovtnia. [in Ukrainian]

Uhryna H. (2013). Yosyf Slipyi – zrazok tserkovnoho kermanycha i velet dukhu [Joseph the Blind is an example of a church leader and a giant of the spirit]. *Chas i Podii*, (08), 20 liutoho. [in Ukrainian]

Ukraintsi Niu Yorku hotovliatsia do urochystoi zustrichi Verkhovnoho Arkhyiepyskopa Kardynala Yosyfa [Ukrainians in New York are preparing for the solemn meeting of the Supreme Archbishop Cardinal Joseph]. *Svoboda*, 1968, (138), S. 1. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6478. [in Ukrainian]

U Lvovi prezentovano knyhu «Iosyf Slipyi. Spomyny» [The book “Joseph the Blind. Memories]. *Chas i Podii*, 2014, (38), 18 veresnia. [in Ukrainian]

U rodynnomu seli Patriarkha UHKTs Yosyfa (Slipoho) vidznachyly 120-tu richnytsiu vid dnia narodzhennia [In the family village of the Patriarch of the UGCC Joseph (Blind) celebrated the 120th anniversary of his birth]. *Ukrainske slovo*, 2012, 28 liutoho. [in Ukrainian]

U Vatykani reprezentuvaly knyhu pro ukrainskoho patriarkha [A book about the Ukrainian patriarch was represented in the Vatican]. *Mist*, 2018, 05 hrudnia. [in Ukrainian]

U Zazdrosti vshanuvaly pamiat Patriarkha Yosyfa Slipoho [In Envy, the memory of Patriarch Joseph the Blind was honored]. *Chas i Podii*, 2012, (08), 22 liutoho. [in Ukrainian]

Vechir v poshanu Patriarkha Y. Slipoho [Evening in honor of Patriarch J. the Blind]. *Svoboda*, 1996, (34), S. 4. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6504. [in Ukrainian]

Vechir vshanuvannia Shevchenka ta Patriarkha Slipoho [Evening in honor of Shevchenko and Patriarch Slipy]. *Mist*, 2014, 20 bereznia. [in Ukrainian]

Verkhovna Rada pidtrymala vidznachennia 125-richchia Yosyfa Slipoho [The Verkhovna Rada supported the celebration of the 125th anniversary of Joseph the Blind]. *Mist*. 2017. 12 sichnia. [in Ukrainian]

Vidkryly pamiatnyi znak do 120-richchia Yosypa Slipoho [A memorial sign dedicated to the 120th anniversary of Joseph the Blind was unveiled]. *Mist*, 2012, 29 lystopada. [in Ukrainian]

Vyznannia nashoho patriarkhatu maie velyku misiiu – poiasnyty pravoslavnym sutnist sluzhinnia Papy Rymaskoho [The recognition of our patriarchate has a great mission – to explain to the Orthodox the essence of the ministry of the Pope] : [zaiava Hlavy UHKTs Blazhennishoho Sviatoslava]. *Chas i Podii*, 2018, (07), 15 liutoho. [in Ukrainian]

Yakovenko I. (2006). Vin ne mih dovshe movchaty [He could not be silent longer]. *Chas i Podii*, (37), 13 veresnia. [in Ukrainian]

Yakovenko I. (2012). Ya budu takym kardynalom, yakym vy budete narodom [I will be the cardinal you will be]. *Chas i Podii*, (07), 15 liutoho. [in Ukrainian]

Zaklyk do ukraintsiv metropolitarnoho raionu Niu York, Niu Dzherzi, Konektykat [Appeal to Ukrainians in the metropolitan area of New York, New Jersey, Connecticut]. *Svoboda*, 1968, (139), S. 1. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6478. [in Ukrainian]

Zvorych V. (2011). Zhyttievyi shliakh patriarkha Yosyfa [The life of Patriarch Joseph]. Ternopil: «Dzhura». 72 s. [in Ukrainian]

Zhyla V. (1995). Ispovidnyk viry – Yosyf Slipyi [Confessor of faith – Joseph the Blind]. *Svoboda*, (182), S. 2; (183), S. 2; (184), S. 2–3. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6503. [in Ukrainian]

Zaversheno velychavi sviatkuvannia yuvileiu Blazhennishoho Patriarkha Yosyfa [The majestic celebrations of the jubilee of His Beatitude Patriarch Joseph are over]. *Svoboda*, 1982, (36), S. 1. TsDAZU. BF.3. Inv. № 6491. [in Ukrainian]